

General armije
Kosta NAD

SA TREĆOM ARMIJOM OD BARANJE DO SLOBODE

U sklopu opšteg plana završnih operacija za oslobođenje zemlje, 3. jugoslovenska armija dobila je zadatak da glavnim snagama forsira reku Dravu kod Valpova, a pomoćnim snagama Dunav kod Dalja; posle toga da preseče komunikaciju Osijek — Našice i oslobodi Osijek, a zatim, zavisno od situacije, da usmeri dejstva na jug, ka Vinkovcima ili — u Podravinu, opštim pravcem Našice — Virovitica — Koprivnica — Varaždin.

FORSIRANJU DRAVE SU PRETHODILE ŽESTOKE BORBE ZA ODBRANU DRAVE

Pred armijom je stajao zadatak da krene tamo gde je već jednom bila — u istočnu Slavoniju. Na desnu obalu Drave najpre je 8. decembra 1944. stigao jedan puk sovjetske 233. divizije, a sedam dana kasnije i čitava 16. vojvođanska divizija. Sredinom januara 1945. godine na desnu obalu Drave prešle su i 36. i 51. vojvođanska divizija.

Iskustva iz borbi 3. armije na tzv. virovitičkom mostobranu za nas su bila veoma značajna, pa bih o njima nešto više rekao.

Na prostoru južno od Drave našla se, kako rekoše, cela 3. jugoslovenska armija sa oko 50.000 boraca, pa štab armije — u čijem su formacijskom sastavu bile 16, 36. i 51. divizija, i kome su u operativnom pogledu bili potčinjeni 6. slavonski i 10. zagrebački korpus — već 20. januara preduzima akcije kojima je svrha: dublji prodor u istočnu Slavoniju i proširenje virovitičkog mostobrana. Međutim, u borbama koje su s dosta žestine, i uz dosta žrtava, vođene sve do kraja januara, naše snage nisu imale mnogo uspeha, zbog čega su 1. februara, na dostignutim linijama — prešle u odbranu. Ali samo naše postojanje južno od Drave i borbe koje smo vodili na virovitičkom mostobranu posredno su naš front u Sremu, između Dunava i Save, umnogome činili stabilnijim. Jer, ne zaboravimo, sremski front nije bio toliko daleko od Zemuna i Beograda. S druge strane, samo naše prisustvo u Slavoniji i mogućnost da 3. armija (odnosno do 1. januara 1945. godine 12. vojvođanski korpus) i 6. slavonski korpus prodru dublje i zađu u bok i pozadinu fronta u Sremu, činili su neprijateljev front nesigurnim. Nemci uviđaju da bi virovitički mostobran mogao dovesti u opasnost njihov front u Sremu a time i čitavu njihovu Grupu armija »E«, čije je začelje u to vreme bilo još negde u Sandžaku i Hercegovini.

Nekako u to vreme počinju i pripreme nemačke vrhovne komande za veliku proletnju protivofanzivu na jedinice Crvene armije u širem prostoru Blatnog jezera u Mađarskoj. Cilj ofanzive, za koju Nemci angažuju oko 30 divizija, od kojih 15 oklopnih, bio je: da se, prodorom preko Dunava, skрати front Grupe armija »Jug« i tešnje poveže s isturenim levim krilom Grupe armija »E« u Sremu. Na taj način, predviđali su stratezi te ofanzive, biće otklonjena opasnost koja je pretila Beču, sačuvaće se bazeni nafte u Austriji i Mađarskoj, a Grupi armija »E« olakšaće se odbrana sremskog fronta, inače previše isturenog na jugoistok. Za izvođenje ove protivofanzive nemačka vrhovna komanda je planirala i napade snaga iz sastava Grupe armija E, i to s desne obale Drave, iz rejona Donjeg Miholjca i Valpova, prema Pečuju i Belom Manastiru.

Da bi u tome uspeli, valjalo je, međutim, prethodno, odbaciti naše snage s desne obale Drave — iz rejona Virovitice, Donjeg Miholjca, Valpova i njihovog zaleđa, tj. s prostorije koja im je i inače zadavala mnogo briga. Zbog toga su Nemci u februaru oko virovitičkog mostobrana koncentrisali veoma jake snage: 297. i 7. SS diviziju, ojačanu borbenu grupu »Fišer«, 1. kozačku diviziju i delove 5. ustaško-domobranske divizije.

S tim snagama je neprijatelj 6. februara prešao u koncentričan napad na celom frontu mostobrana i već prvog dana borbe, iako uz osetne gubitke, uspeo da zauzme sela Feričance, Orahovicu i Čačince. Narednog dana je poprište borbi bio istočni deo mostobrana i neprijatelj uspeva da zauzme sela Mikleuš i Voćin a 8. februara — Podravsku Slatinu i naše položaje na Bilo-gori.

Da ne bi svoje snage u frontalnim borbama izlagao udarima tehnički nadmoćnijeg neprijatelja, štab 3. armije je, uz saglasnost Vrhovnog štaba, naredio da se njegove formacijske divizije povuku na levu obalu Drave, a da se jedinice 6. i 10. korpusa, dejstvujući na bokove neprijateljjevih napadačkih klinova, zabace u njegovu pozadinu.

Petnaest dana kasnije, 23. februara, posle odmora i popune jedinica, 16, 36. i 51. divizija preuzimaju položaje na levoj obali Drave i Dunava. One će na tim položajima dočekati početak nemačke prolećne protivofanzive.

U stvari, front armije je bio podeljen na dva sektora: desni — od sela Torjanaca do St. Sela, koji je posela 16. divizija, i levi od St. Sela do ušća Drave u Dunav, koji je branila 36. divizija; jedna brigada 36. divizije branila je front od ušća Drave prema Vukovaru, dok je 51. divizija bila u opštoj rezervi armije. A baš pred desnim sektorom fronta armije, pred 16. divizijom, našla se kompletna nemačka 11. vazduhoplovna poljska divizija. Njen zadatak je bio da u sklopu prolećne protivofanzive forsira reku Dravu na tri mesta — kod sela Narda, Belišća i Bistrinaca.

Ostvarivši veliku brojnu i tehničku nadmoćnost na mestima forsiranja, 11. vazduhoplovna poljska divizija je — uprkos snažnom otporu 1. i 2. brigade 16. divizije i otporu 4. i 15. brigade, koje su odmah uvedene u borbu — uspela da do 6. marta pređe Dravu i da u toku dana obrazuje mostobran, a zatim i da zauzme sela Novi Beždan i Bolman.

Da bi zaustavio nemački prodor, štab 3. armije je naredio da se odmah u rejonu tih sela uvedu u borbu 8. i 12. brigada, a zatim i 7. i 14. brigada 51. divizije. Zahvaljujući njihovom odlučnom zalaganju i protivudarima 7. i 12. brigade 51. divizije i 15. brigade 16. divizije, neprijateljjev napad će biti već 10. marta slomljen a njegove jedinice odbačene na polazne položaje. Neprijatelj će, istrošen i pošto je pretrpeo osetne gubitke, biti primoran da odustane od daljih ofanzivnih dejstava i da pređe u odbranu.

Ogorčena borba vodiće se naročito za uži mostobran od Valpova, s kojeg će 21. marta u ponoć biti proteran i poslednji neprijateljjev vojnik.

Od žestokih okršaja na bolmanskom i valpovskom mostobranu nije isteklo ni 10 dana, a već nam je, 3. aprila, stigla direktiva Generalštaba da ponovo krenemo preko Drave. Odmah smo počeli sa opsežnim pripremama za forsiranje Drave i Dunava.

Za uspeh u ovoj akciji bilo je veoma značajno da što više saznamo o protivniku koji nas čeka na drugoj obali: koliko je jak, kako su raspoređene njegove snage, kakav mu je sistem odbrane i kako je svoj front utvrdio. Zbog toga smo jedinicama naredili da razviju što življu izviđačku aktivnost. Na osnovu izveštaja jedinica brigada i divizija i podataka na drugi način prikupljenih utvrdili smo da desnu obalu Drave brani ojačana 11. vazduhoplovna poljska divizija jačine od oko 10.000 vojnika, da njene jedinice danju uglavnom borave u naseljenim mestima a noću zaposedaju položaje na samoj obali, da su duž obale izgrađeni rovovi povezani saobraćajnicama, da skelet odbrane čine armirano-betonski i drveno-zemljani bunker, da su neposednuti delovi obale i šumski pojas po dubini minirani, da je na 3 — 4 km južno od Drave uređen drugi položaj odbrane, da su sela Bizovac, Šumatovac, Josipovac i Čerin organizovana za kružnu odbranu, a oko bunkera i artiljerijskih položaja postavljene prepreke od bodljikave žice itd. U proceni zemljišta došli smo do zaključka da je za forsiranje Drave najpovoljniji odsek između sela Torjanaca na jugoslovensko-mađarskoj granici i ušća reke Korašice u Dravu.

Takvom procenom situacije u štabu armije smo došli do zaključka da, radi što uspešnijeg izvršenja zapovesti Vrhovnog komandanta i direktive Generalštaba, moramo prethodno pregrupisati snage. Glavninu armije, koju su činile dve njene divizije s dužim ratnim iskustvom — 16. i 36. vojvođansku — grupisali smo severno od Valpova, a pomoćne snage — 51. vojvođansku diviziju — severno od Osijeka.

Pregrupacija je izvršena noću 4/5. i 5/6. aprila. Do tada i posle toga preduzeli smo i druge mere kojima smo hteli da jedinice što bolje pripremimo za forsiranje Drave i Dunava.

U svim jedinicama smo od 28. marta do 6. aprila organizovali tečajeve za minere. Oni su trajali od 5 do 10 dana. Ove tečajeve su prošle gotovo sve inženjerijske jedinice. Njihove pripadnike smo upoznali sa minskim sredstvima, uvežbavali ih u brzini i sigurnosti miniranja i razminiranja. Sa svim štabovima bataljona, brigada i delova štabova divizija organizovali smo neku vrstu jednodnevnog savetovanja, na kome je načelnik inženjerije armije govorio o

najvažnijim problemima i najkritičnijim trenucima koji mogu nastupiti za vreme forsiranja tako velikih vodenih prepreka. Na tom skupu smo naredili da se odmah u svim bataljonima održe sastanci s desetarima, komandirima vodova i četa, na kojima će štabovi bataljona upoznati potčinjene sa svim onim što forsiranje čini specifičnim oblikom borbe.

Da se ovo savetovanje ne bi završilo samo teorijom, u noći između 6. i 7. aprila smo na jednom rukavcu Dunava organizovali taktičko-tehničku vežbu. Izvele su je dve brigade koje su po našoj zamisli imale prve da forsiraju Dravu. Hteli smo da jedinicama i štabovima koliko god je to bilo više moguće, makar i sa ovako oskudnim sredstvima i znanjem koje smo o tome u ono vreme imali, na što očigledniji način prikažemo kako se reka prelazi pod borbom, kojim redosledom jedinice rodova i službi prelaze, kako treba da izgleda ukrcavanje, prevođenje, iskrcavanje i kakvi zadaci očekuju jedinice na drugoj obali. Ta vežba nam je, s druge strane, dobrodošla da uočimo i mnoge slabosti organizacione prirode i da na njih ukažemo štabovima jedinica učesnica vežbe i starešinama koje su vežbu posmatrale.

Pošto armija nije imala formacijskih sredstava za forsiranje, a veoma malo i mesnih sredstava te vrste, štab armije još je 23. februara pristupio organizovanoj izradi plovniha sredstava. Pod komandu inženjerijskog odeljenja armije stavili smo sve pilane i sve stolarske, kovačke i užarske radionice u Baranji, odobrili rekviziciju potrebnog alata i pribora i mobilisali sve civilne zanatlije. U taj posao smo uključili i inženjerijske bataljone divizija i inženjerijski bataljon armije.

Kapaciteti pilana i radionica bili su mali, pa smo naredili da se posao organizuje u tri smene. Među pojedinim radionicama, među smenama, među bataljonima i u okviru bataljona između četa, vodova i desetina, politički organi armije i prištapskih jedinica i partijska, skojevska i omladinska rukovodstva i organizacije razvili su živo takmičenje. Zadatku da što više plovniha sredstava izrade za borbene jedinice naši inženjeri i mobilisane zanatlije pristupili su s entuzijazmom. Radili su udarnički u pravom smislu te reči i sa svešću da od njihovog rada, od toga koliko će plovniha sredstava osigurati brigadama umnogome će zavisiti hoće li njihovi drugovi, borci sa fronta, savladati dva protivnika — nadošlu Dravu i Dunav i naciste. O njihovom ukupnom učinku nemam podatke. Oni, međutim, makar i nepotpuni, uverljivo svedoče kako se mnogo može postići i radeći primitivnim sredstvima kad borce i starešine nosi uverenje, želja i volja da doprinesu pobedi. Tako su mladi inži-

njerci i njihovi drugovi, drvodeljski, stolarski, kovački i užarski radnici, udružujući iskustvo i polet, samo za prvih četrnaest dana takmičarskog i udarničkog rada izradili 130 pionirskih drvenih čamaca, 34 drvena pontona, nosivosti 12 tona, oko 800 vesala, oko 1000 vrengija, 100 rasponih konopaca, 60 lengerskih užadi i više od 1200 klanfi (pijavica).

Štab armije se pobrinuo da se sva ta sredstva, kao i sredstva dobijena u okviru ratne pomoći, rekvirirana i ona ranije zaplenjena od neprijatelja, što pre doture jedinicama. Zavisno od težine zadatka i prioriteta koji smo dali mestima prelaza pojedinih jedinica, od težine i od značaja uspostavljanja i odbrane zamišljenih mostobrana, štab armije je rasporedio ova sredstva divizijama. Od tih činilaca je zavisilo i to koliko ćemo četa inženjerijskog bataljona armije pridati divizijama. Sredstvima kojima su raspolagale uoči juriša na Dravu i Dunav 16. i 36. divizija, na primer, mogle su u jednom talasu prebaciti po jedan svoj bataljon sa ojačanjima, a 51. divizija — pola bataljona.

Uporedo s merama koje je preduzimao da bi organizacijski pripremio i materijalno-tehnički što je moguće bolje opremio jedinice za predstojeću operaciju, štab armije je preko političkih organa, i uz krupnu pomoć i podršku partijskih i skojevskih organizacija, učinio sve da i moralno-politički pripremi borce i boračke kolektive da što bolje izvrše istorijske zadatke koji su ih očekivali. O značaju tih zadataka govoreno je najpre na partijskim sastancima i na skupovima omladinskih aktiva, a potom na sastancima vodnih i četnih kolektiva.

REČ DVE O UČESCU BUGARSKJE ARMIIJE U BICI NA DRAVI

Pet dana pre početka operacije, 7. aprila 1945, kao komandant 3. jugoslovenske armije, sastao sam se s komandantom 3. ukrajinskog fronta Crvene armije, maršalom Tolbuhinom. Tom prilikom sam ga upoznao s odlukom maršala Tita da Jugoslovenska armija 12. aprila krene u opštu ofanzivu za oslobođenje Jugoslavije i da je zadatak moje, 3. armije da, u sklopu plana završnih operacija JA, forsira Dravu i Dunav i da razbije odbranu levog boka neprijateljevog fronta u Sremu, naročito u području Osijeka i Valpova, da sadejstvuje 1. armiji u likvidaciji sremskog fronta, a da potom goni neprijatelja opštim pravcem Našice — Virovitica — Varaždin. »U izvršenju toga zadatka« — rekao sam maršalu Tolbuhinu — »moja armija, prema direktivi maršala Tita, treba da čvrsto koordinira s vašim snagama.«

Tom prilikom sam predložio komandantu 3. ukrajinskog fronta da i bugarska armija, koja je bila pod njegovom komandom, učestvuje u forsiranju Drave, da to učini u rejonu Donjeg Miholjca, da njeni delovi potom izbiju na komunikaciju Donji Miholjac — Valpovo i zauzmu mostobran na liniji Sv. Đurađ — s. Podgajci Podravski, te da tako sadejstvujući 3. armiji pomognu našim jedinicama da uspešnije izvrše zadatak. Kasnije je, s tim u vezi, odlučeno da u forsiranju Drave učestvuju dva bataljona 24. puka bugarske 3. pešadijske divizije.

Predložio sam to maršalu Tolbuhinu u skladu s odlukom našeg najvišeg vojnopolitičkog rukovodstva i maršala Tita da udovolje želji ondašnjeg bugarskog rukovodstva da učešćem svoje armije u borbama za oslobođenje nekih delova Jugoslavije i u naporima za konačno slamanje fašizma speru ljagu koju su svojim četvorogodišnjim savezništvom s Hitlerom i zločinima, počinjenim na okupiranim delovima Makedonije i Srbije, buržoaski i izdajnički režim Bugarske i njegova vojska naneli makedonskom i srpskom narodu.

Tu želju je delegacija Otečestvenofrontovske Bugarske izrazila maršalu Titu još u septembru 1944, kada ju je naš Vrhovni komandant primio u Krajovi, na putu za Moskvu. Zainteresovan da se odnosi na Balkanu razvijaju na novim osnovama, da se sve što je bilo zaboravi, a da nova Bugarska i nova Jugoslavija izgrađuju odnose prijateljstva i saradnje, maršal Tito je prihvatio molbu bugarskih drugova da se njihova nova armija bori protiv fašizma i na tlu Jugoslavije.

Jedna od prilika za spiranje ljage, kako su to bugarski drugovi u ono vreme sami nazvali, i za izgradnju novih prijateljskih odnosa između Bugarske i Jugoslavije, bila je i ona na Dravi.

Njihov doprinos, ma koliko on bio simboličan, i njihove žrtve date na Dravi mi smo uvek cenili i na tome uvek bili zahvalni bugarskom narodu. Taj doprinos bugarska istoriografija, međutim stalno neistinito prikazuje. Istina je ipak istina: na Dravi su u njenom forsiranju učestvovala tri kompletne divizije 3. jugoslovenske armije sa fronta i dve divizije 6. korpusa JA iz pozadine, a samo — dva bataljona bugarske armije.

**FORSIRANJE DRAVE I DUNAVA, ŠIRENJE MOSTOBRANA,
ZAUZIMANJE TROUGLA OSIJEK — NAŠICE — DONJI MIHOLJAC**

Za forsiranje Dunava i Drave i za što bolje izvršavanje zadataka koji su nas očekivali posle toga pripremali smo se planski i sistematično. U tim pripremama je bio angažovan svaki pripadnik 3. armije.

Od kolike su koristi bile sve te opsežne, temeljne i blagovremene pripreme za mladi borački i starešinski sastav posvedočiće noć između 11. i 12. aprila 1945. godine.

Te noći, tačno u 23 časa, sve jedinice 3. armije počele su forsiranje Drave i Dunava. Šesnaesta divizija pošla je sa svoga odseka (Gatski Rid — Sveta Ana), a zadatak joj je bio da zauzme sela Bistrince i Belišće, da osigura desni bok armije prema Donjem Miholjcu i, po oslobođenju Valpova, da preseče komunikaciju Osijek — Našice. Pred 36. divizijom Drava se isprečila naspram sela Narda. Zadatak ove divizije bio je da zauzme Nard, a potom da s glavninom nastupa prema Valpovu, a pomoćnim snagama prema selima Šagu i Petrijevcima, da sadejstvuje delovima 16. divizije prilikom zauzimanja Valpova i 51. divizije u napadu na Petrijevece, zatim da, nastupajući pravcem Ernestinovo — Ivankovo, uspostavi vezu sa 1. armijom. Zadatak 51. divizije bio je da 7. i 12. brigadom forsira Dravu naspram Josipovca i da, nakon toga, zauzme Josipovac i preseče komunikaciju koja iz tog sela vodi prema Osijeku. Njena 8. brigada imala je da forsira Dunav kod Dalja, a Osiječka brigada — Dravu, kod Sarvaša. Te dve brigade je trebalo da se potom spoje i da zajedno izvrše napad na Osijek, sa istočne strane. Posle zauzimanja Osijeka 51. diviziji je bio zadatak da produži napad prema Vinkovcima i da sadejstvuje 1. armiji. Na desnom krilu 3. armije Dunav su forsirala dva bataljona 24. puka 3. divizije 4. bugarskog korpusa.

U isto vreme 6. korpus (12. i 40. divizija) koji je bio na južnim padinama Papuka imao je da u zaleđu neprijatelja sadejstvuje 3. armiji na pravcu Našice — Valpovo. U pozadini neprijatelja, na prostori Veliki Zdenci — Daruvar — Pakrac dejstvovao je, isto tako, i 10. korpus (32. i 33. divizija). Njegov je zadatak bio da sadejstvuje 3. armiji prilikom gonjenja neprijatelja dolinom desne obale Drave.

Do ponoći, 11. aprila, dakle za svega jedan sat, na desnu obalu Drave uspešno su se prebacili prvi talasi svih naših divizija. Oni su slomili otpor neprijatelja i još u toku noći zauzeli učvršćene uže mostobrane. Do jutra 12. aprila na desnu obalu Drave bila je već prebačena glavnina 3. armije. Toga dana, do mraka, 16. i 36. divizija su zauzele sela Nard, Bistrince, Belišće i Valpovo. Jedinice 51. divizije su vodile celog dana žestoke borbe za Josipovac i Petrijevece.

Tako je 12. aprila uspostavljen širi mostobran na desnoj obali Drave a nemačka 11. poljska vazduhoplovna divizija sa svojim ojačanjima bila je prinuđena na povlačenje. U isto vreme su delovi Osiječke i 8. brigade uspeali da se prebace preko Drave i Dunava. Njih je, međutim, nadmoćniji neprijatelj protivnapadom odbacio na

polazne položaje. Tek naredne noći su ove dve brigade ovladale desnim obalama Dunava i Drave, zauzele sela Dalj i Sarvaš i produžile napredovanje ka Osijeku. Noću 11/12. aprila na desnu obalu Drave prebacio se i jedan bataljon 24. pešadijskog puka 3. bugarske divizije.

Na levoj obali Drave ostala je, tako, samo teška artiljerija armije. Ona je za vreme prelaska jedinica na drugu obalu, a naročito u borbama za proširenje mostobrana, veoma uspešno potpomagala naše divizije. Za prebacivanje artiljerije na desnu obalu podignut je pontonirski most kod Nardske Skele. Podizanje mosta inženjerci su počeli 12. aprila oko 10 časova, radili su ceo dan i celu noć i sutradan u 7 časova most preko Drave bio je gotov. Preko njega je prebačena sva teška artiljerija armije.

Dejstva 3. armije na desnoj obali Drave narednih dana su nastavljena s nesmanjenom žestinom. Već 13. aprila, nakon razbijanja neprijateljeve odbrane na području Valpova, jedinice 16. divizije su presekle komunikaciju Našice — Osijek i zauzele sela Bocanjevce, Želčin, Marjančance i Karkanovce. U borbama koje su se vodile toga dana 36. divizija je zauzela Petrijevce a 51. divizija Josipovac i Kravice.

Sutradan, 14. aprila, posle uličnih borbi, jedinice 51. divizije su oslobodile Osijek, 36. divizija Bručevce, a 16. divizija — Donji Miholjac. Dan kasnije, 36. divizija i jedinice 6. korpusa razbile su neprijatelja kod Gorjanaca i Našica i 16. aprila ujutru — oslobodile Našice.

Gubljenjem Osijeka, Našica i Valpova neprijateljeva odbrana na desnoj obali Drave potpuno je razbijena. Za nas je to bio pogodan trenutak da pristupimo energičnom gonjenju njegovih jedinica. Zbog toga smo odmah naredili da 16. i 36. divizija krenu ka Našicama a 51. divizija ostane privremeno u armijskoj rezervi u Osijeku.

Forsiranje reke Drave i nastupanje 3. armije kroz Slavoniju ima veliki značaj. Podatak da smo za nepuna 24 časa savladali tako krupnu vodenu prepreku i uspostavili širi mostobran, a samo za tri dana očistili prostoriju Osijek — Našice — Donji Miholjac, svedoči o krupnom uspehu. Taj uspeh je tim vredniji što su forsiranje Drave izveli borci i starešine koji nisu imali gotovo nikakvog iskustva u forsiranju većih reka. Sem toga, u ovim operacijama ostvareno je uspešno sadejstvo 1. i 3. armije. Zahvaljujući baš dobro organizovanom, a još bolje ostvarenom sadejstvu one — posle proboja sremskog fronta i zauzimanja Vinkovaca (1. armija) i posle forsiranja Drave

i brzog prodora u rejon Našica (3. armija) — uspevaju da severno od Đakova stvore brešu u neprijateljevom rasporedu, koju će kasnije obe armije maksimalno iskoristiti.

Iskustva do kojih smo došli u toku forsiranja Dunava i Drave, u borbama za uži mostobran i za ovladavanje trouglom Osijek — Našice — Donji Miholjac uverila su nas da trud koji su starešine i borci ulagali više od mesec i po dana da se što bolje pripreme za taj izuzetno značajan zadatak nije bio uzaludan. I forsiranje i borbe koje su naše jedinice vodile južno od Drave izvedeni su tako uspešno, bez zastoja i organizovano da im na tome mogu pozavideti i armije koje su imale mnogo više iskustva, pa i mnogo više sredstava za savlađivanje velikih i dobro branjenih vodenih prepreka. Sve je funkcionisalo gotovo u dlaku onako kako smo planirali. Prilikom pokreta prema obali nigde nije došlo do mešanja jedinica, već se sve odvijalo u najvećem redu i tišini. Tehnika prebacivanja dobro je izvedena, a i kontrolno-zaštitna služba između polaznih rejona i linija ukrcavanja funkcionisala je veoma dobro. Na suprotnoj obali, nakon prelaska jedinica, pioniri su brzo čistili obalu od mina i pravili prolaze, čime su omogućili brzo prodiranje kroz neprijateljske položaje. Oni su i u toku gonjenja, izradom mostova i obilazaka na preprekama, na vreme obezbeđivali napredovanje svojih jedinica. Međutim, u toku priprema se potkrao i po neki propust, što je uočeno tek kada je bilo kasno za ispravljanje. Jedan od njih bio je ozbiljniji. Naime, pošto su se polazni rejoni nalazili u šumi, smatralo se da ne treba kopati zaštitne rovove. Međutim, neprijateljska artiljerija, koja je naročito tukla upravo te rejone, nanela nam je izvesne gubitke, koji bi bili izbegnuti da su bili iskopani zaštitni rovovi.

Iako tek formirane, inženjerske su jedinice, u svim fazama borbe, a naročito u obimnim tehničkim pripremama i za vreme forsiranja, pokazale veliko požrtvovanje, umešnost i brzinu u radu. Artiljerija je takođe uspešno podržavala pešadiju i dejstvujući brzo i precizno uništavala razne otporne tačke u neprijateljskoj odbrani. Stalnim izviđanjem, naša mlada avijacija nam je neprekidno davala podatke o pokretima neprijateljskih snaga, i tako nam pomagala da na vreme preduzmemo potrebne mere. Svakodnevnim bombardovanjem i mitraljiranjem neprijateljskih otpornih tačaka, motorizovanih i drugih kolona u pokretu i njegovih položaja, nanosila mu je velike gubitke. Veza je takođe dobro funkcionisala, naročito u početku i u toku forsiranja. Kasnije, u fazi gonjenja, bilo je povremeni prekida veza, mahom zbog nedostajanja materijala, a i zbog nedovoljnog poznavanja novih, tek dobijenih sredstava za vezu.

Posle razbijanja neprijateljevih snaga u trouglu Osijek — Našice — Donji Miholjac kod Našica su se spojili 6. slavonski korpus i jedinice 3. armije, a 1. i 3. armija severno od Đakova. Tada je i štab 3. armije, radi još energičnijeg gonjenja neprijatelja, izvršio novo pregrupisanje snaga. Našu 16. diviziju prebacili smo na prostoriju jugoistočno od Našica i postavili joj zadatak da obuhvatnim dejstvom, preko severnih padina Papuka i Krndije sadejstvuje s 36. divizijom. Pred 36. diviziju smo postavili zadatak da pređe u gonjenje neprijatelja opštim pravcem Mikleuš — Podravska Slatina — Cabuna, a 51. diviziji naredili da nastupa pravcem Bazje — Gornji Miholjac — Orešac, radi presecanja neprijateljske odstupnice ka Virovitici. Šestom korpusu smo dali zadatak da iz rejona Našice nastupa grebenom Papuka i njegovim jugozapadnim padinama i da pri tom potiskuje neprijatelja na svom pravcu nastupanja, održava vezu s jedinicama 1. armije i izbije u rejon Daruvara. Tog dana je, po naređenju Generalštaba JA, pod komandu moje armije stavljen i 10. zagrebački korpus.

Bilans borbi koje su naše jedinice, pristupajući izvršenju naređenja štaba armije, vodile 16. aprila bio je dosta skroman: 16. divizija je očistila od razbijenih neprijateljskih grupa prostoriju Šaptinovci — Beljevina — Donja Motičina — Zoljan — Ceromašnjak — Vukojevci i predveče uspostavila borbeni kontakt s neprijateljem pred Feričancima; 51. divizija je ceo dan napadala na neprijatelja koji se uporno branio ispred Kućanaca i Bokšić-Luga; jedinice 6. korpusa su očistile od neprijatelja komunikaciju Zoljan — Gradište i uništile više neprijateljskih grupa koje su u rejonu Našica bile odsečene od svoje glavnine.

Kako u borbama vođenim 16. aprila nismo uspeli da probijemo neprijateljsku odbranu na liniji Feričanci — Viljevo, naredili smo 16. diviziji da 17. aprila, preko Toplice i Velikog Martina, u pravcu Orahovice, izvrši obuhvat neprijateljskog desnog krila i tesno sadejstvuje sa 36. divizijom koja je napadala sa fronta. Pristupajući izvršenju te naše zapovesti 16. divizija je već 17. aprila pre podne prešla u napad na Orahovicu i Gornju Pištanu. Neprijatelj je ova uporišta uporno branio i u borbama koje su trajale ceo dan uspeo da ih zadrži. Ali je time posredno doprinela da već tog dana oko podne, posle oštih borbi, 36. divizija zauzme Gazije, zatim Šumeđe, Crkvare i Jošavu, a uveče Feričance, Benkovce i Zdence. Na odseku 51. divizije neprijatelj je održao svoje položaje, ali je uveče bio pri-

moran da napusti Viljevo, Bokšić-Lug, Zikov Gaj i Kutove. Za to vreme je 6. korpus zauzeo Kutijeva i Vetovo, a 10. zagrebački korpus obezbeđivao rejon Daruvara i Pakraca.

Razbijene na liniji Feričanci — Valpovo, neprijateljske snage su se u toku noći 17/18. aprila povukle na novu odbrambenu liniju Novi dravski kanal — Adolfovac — Dobrović — Voćinska reka, sa isturenim delovima u Orahovici, tako da su 18. aprila 36. i 51. divizija zauzele sva mesta istočno od Voćinske reke i izbile pred neprijateljsku odbrambenu liniju. Šesnaesta divizija je krenula još dalje. Pošto je oslobodila Orahovicu, Čačince, Gornju Pištanu, Kokočak i Slatinski Drenovac, izvršila je obuhvat neprijateljskog desnog krila kod Voćina i uputila snage u pravcu komunikacije Suhopolje — Daruvar.

Šesti korpus je nastupao grebenom Papuka. Po podne je njegova 40. divizija izbila u rejon Slavonske Požege, uhvatila vezu sa delovima 33. divizije 10. korpusa i s njima napala Slavonsku Požegu, ali bez uspeha. Trideset druga divizija 10. korpusa prebacila se noću 17/18. aprila iz Daruvarske kotline na prostoriju Hum — Voćin — Čeralije, s ciljem da napadne neprijatelja u Sadovima i Četkovcu i sadejstvuje sa 16. i 36. divizijom u razbijanju neprijatelja u rejonu Mikleuša.

U toku 19. i 20. aprila 51. divizija ovladala je neprijateljskim mostobranom u rejonu Klenika, oslobodila Dobrović, Adolfovo Selo i Bazje i produžila gonjenje neprijatelja u pravcu Medinaca i Podravske Slatine; 36. i 32. divizija prešle su Voćinsku reku i ostrim borbama zauzele Čojlug, Sadove i Mikleuš; 16. divizija očistila je područje Podravske Slatine, izvršila pritisak na komunikaciju Cabuna — Suhopolje i uz sadejstvo 4. brigade 32. divizije oslobodila Podravsku Slatinu; 6. korpus je izbio u rejon Daruvara, dok je 33. divizija i dalje vodila borbe u rejonu Pakraca i Daruvara. Bugarske jedinice su prešle Novi dravski kanal i oslobodile Čađavicu i Noskovce. U takvoj je situaciji 11. poljska divizija bila prinuđena da se povuče iz rejona Mikleuša prema Virovitici, na liniju Crna Jaruga — Budakovac (na Dravi).

Za ovu fazu borbe karakteristično je da je neprijatelj pružio vrlo jak otpor i uporno nastojao da zaustavi napredovanje snaga 3. armije, prvo na liniji Viljevo — Feričanci, a potom na Novom dravskom kanalu i Voćinskoj reci. Ovaj otpor su jedinice 3. armije lomile vrlo odlučno i umešno. S obzirom na to da sopstvena avijacija za vreme ovih borbi nije bila aktivna, zbog udaljenosti aerodroma, i da artiljerija nije podržavala pešadiju onako kako je to činila za vreme forsiranja Drave, ovde je pešadija nosila glavni teret i odi-

grala odlučujuću ulogu u borbama u kojima je ispoljila, pored hrabrosti i požrtvovanosti, i veću umešnost i bolje snalaženje u vođenju frontalnih borbi, što je svakako bio rezultat stečenog iskustva u ranijim borbama, počev od virovitičkog mostobrana pa nadalje.

Pored toga, u ovoj fazi borbe, naročito kod proboja linije na Novom dravskom kanalu i Voćinskoj reci, bilo je više obuhvatnih napada i manevara u neprijateljski bok i pozadinu, što je bilo odlučujuće za postignuti uspeh. Ti manevri su se mogli uspešno izvršiti i zbog toga što je uočeno, i to iskorišćeno, da neprijatelj slabijim snagama brani planinski deo fronta južno od komunikacije Podravska Slatina — Virovitica, a da glavnim snagama brani jako utvrđenu liniju Novi dravski kanal i Voćinsku reku. Ovde je snaga manevra došla do punog izražaja.

TRODNEVNE BORBE ZA VIROVITICU

Da bi što bolje iskoristio uspeh koji je 3. armija postigla probojem neprijateljevog fronta na Novom dravskom kanalu i Voćinskoj reci i oslobođenjem Podravske Slatine i velikog broja drugih naselja, štab armije je 21. aprila izdao novu zapovest divizijama i naredio im da što brže napreduju ka zapadu, ovladaju Viroviticom i izbiju do linije Đurđevac — Bjelovar, tim pre što je armija baš tog dana znatno ojačana. Naime, 21. aprila je rasformiran štab 6. slavonskog korpusa, a njegove divizije su ušle u sastav 3. armije. U sastav armije ušla je i 17. divizija 1. armije, kojoj smo naredili da se prikupe u rejonu Našica, kao armijska rezerva.

Štab armije je 21. aprila izdao zapovest za nastupanje ka Virovitici: 51. divizija je imala da nastupa pravcem Gornji Miholjac — Orešac — Lukač i da, po izbijanju na liniju Virovitica — Barč, napadne Viroviticu sa severa; 36. diviziji smo naredili da nastupa južno od komunikacije Cabuna — Virovitica; 32. diviziji 10. korpusa da se prebaci na prostoriju Velika Babina gora — Trapinska i napadne Suhopolje, a zatim Viroviticu sa istočne strane; 16. diviziji da se prebaci na prostoriju Pivnica — Jasenaš i napadne Viroviticu s južne strane; i 33. diviziji da se iz rejona Pakraca prebaci u rejon Lončarica — Gakovo i odatle krene u napad na Viroviticu.

Oštre borbe za Viroviticu, sa naizmeničnim napadima i protivnapadima, trajale su tri dana. Trideset druga i 36. divizija, posle teških borbi, oslobodile su 23. aprila Suhopolje, Suhopoljsko Borovo i Pčelić, a 51. divizija prisilila neprijatelja da se povuče na liniju Drava — Zlebina — Suhopoljska Ovčara. Snažne napade na nepri-

jatelja u rejonu Virovitice preduzele su i 16. i 33. divizija. Međutim, neprijatelj je intervenisao uputivši iz rejona Bjelovara 1. i 5. ustaško-domobranksu diviziju, koje su 23. aprila izbile u rejon Bačkovice i Velike Pisanice. Prema ovim neprijateljskim snagama, štab armije je uputio 32. diviziju u rejon Topolovica — Gakovo i 12. diviziju iz rejona Daruvara, preko Grubišnog Polja, u rejon Gornje Kovačice.

Istovremeno su i delovi nemačke 181. divizije iz rejona Banove Jaruge izbili pred Velike Zdence, dvadesetak kilometara jugozapadno od Virovitice. Dvanaesta i 32. divizija su u toku 23. i 24. aprila sprečile ove neprijateljske snage da izbiju u rejon Virovitice, a za to vreme su 16, 33. i 36. divizija oslobodile Viroviticu (25. aprila), dok je 51. divizija presekla komunikaciju Virovitica — Barč. Bugarski 13. pešadijski puk, na krajnjem desnom krilu, obalom Drave, razbio je neprijateljske delove na drumu Virovitica — Barč i 25. aprila do mraka izbio u rejon Novog Marofa.

Odmah nakon oslobođenja Virovitice naredili smo jedinicama da tako reći bez predaha nastave gonjenje neprijatelja i da mu ne dopuste da se utvrdi na novim položajima. Ali pred njima su se našle odveć jake snage. Njih naše premorene divizije nisu mogle savladati u jednom naletu. Između Drave i severnih predela Bilo-gore, pred frontom 51. vojvođanske divizije, 13. bugarskim pukom, koji je bio na krajnjem desnom krilu, uz Dravu, i jedinicama 10. zagerbačkog korpusa, branio se 15. kozački korpus. Ostaci 11. vazduhoplovne poljske i 22. pešadijske divizije branili su prostor između 15. kozačkog korpusa u Podravini i 21. brdskog armijskog korpusa, koji je branio front ispred 1. jugoslovenske armije, a 5. ustaška divizija područje Grubišnog Polja.

Sa ovim jedinicama sve divizije 3. armije vode borbu čitavog 27. i 28. aprila, naročito na podravskom i bilogorskom pravcu. Neprijatelj je, međutim, uspeo da se održi na svim pravcima, osim na delu bilogorskog, kuda je uspeo da se probije naš 10. korpus.

Analizirajući rezultate borbi vođenih 27. i 28. aprila, u štabu armije smo došli do zaključka da uzrok relativno malom borbenom učinku postignutom za ta dva dana nije toliko u premorenosti jedinica, koliko u tome što smo napadali skoro ravnomernim rasporedom snaga duž čitavog fronta, bez izraženog težišta napada. Pri tome nismo koristili mogućnost manevra koji nam je nudio bilogorski pravac.

Uočivši to, kao i velike mogućnosti koje pruža bilogorski pravac, naročito posle uspeha 10. korpusa i zauzimanja istaknutih uporišta

Turski Grobovi i Vis (k. 288), štab armije je 28. aprila izdao zapovest za proboj neprijateljske odbrane na liniji Pitomača — Grubišno Polje — Hercegovac — Garešnica i prelaz u gonjenje prema Bjelovaru i Koprivnici. Osnovna ideja nam je bila da grebenom Bilo-gore, koristeći se prodorom 10. korpusa na tom pravcu, prodre glavnina armije, koja će obuhvatnim dejstvom sa grebena Bilo-gore ka jugu i severu obuhvatiti neprijateljska uporišta u Podravini i na komunikaciji Grubišno Polje — Bjelovar i uz sadejstvo pomoćnih snaga koje će frontalno napadati Podravinom i na grubišnopoljskom pravcu okružiti, odseći i likvidirati neprijatelja.

Izvršavajući tu zapovest štaba armije naše su divizije već noću 29/30. aprila postigle značajan uspeh: pošto je na levom krilu 51. divizije u borbu uvedena i 36. divizija (iz armijske rezerve) — koja je probijem neprijateljevih odbrambenih položaja ozbiljno ugrozila bok i pozadinu 15. kozačkog korpusa a time omogućila i 51. diviziji da savlada svoj deo fronta — uspeali su delovi 32. i 33. divizije, posle oštih borbi s neprijateljskim zaštitnicama, da izbiju pred Jasenik, a 2. brigada 17. divizije u Bedeničku. Time su naše snage ovladale grebenom Bilo-gore, nakon čega smo 51. diviziji, na desnom krilu armijskog rasporeda, naredili da energično nadire opštim pravcem ka Đurđevcu. Njene brigade su do 1. maja odbacile 15. kozački korpus na liniji Drenovica — Severovci — trigonometar 129, kota 118 — — kota 144, a 12. i 36. divizija oslobodile su Otrovanec, Veliku Črešnjevicu, Seklaricu, Turnašicu i Vukosavljevicu. Prvog maja su 5. i 6. brigada 36. divizije izbile pred Budrovac, izravnavši time front sa 51. divizijom desno i 33. divizijom levo.

Na levom krilu armijskog rasporeda nemačka 22. divizija pružila je snažan otpor sve do 30. aprila uveče, kada se počela povlačiti, te je 16. divizija 1. maja oslobodila Zrinsku i Bujanj i istog dana, do mraka, izbila pred Novu Raču. Desno od nje toga dana je 17. divizija izbila na liniju Orovac — Bulinac, a na levom armijskom krilu je 40. divizija bez borbe ušla u Grubišno Polje i izbila na liniju Velika Pisanica — Veliki Grđevac, pošto se nemačka 22. divizija povukla ka Bjelovaru.

Posle oštih uličnih borbi i 15. divizija je 2. maja razbila neprijateljsku odbranu i oslobodila Đurđevac. Toga je dana 36. divizija oslobodila Budrovac, 33. divizija ovladala manjim delom terena na svom pravcu nastupanja, 32. divizija proterala neprijatelja s linije Paulovac — Zakletišće i, goneći ga, izbila pred Malo Trojstvo i Vrbicu.

Trećeg maja, braneći prilaze Bjelovaru, nemačka 11. poljska divizija i 5. ustaško-domobranska divizija pružale su vrlo jak otpor, naročito 16. i 17. diviziji na liniji Orovac — Severin — Stara Rača — Kozarevac. Ali toga dana je 12. divizija izbila na komunikaciju Bjelovar — Đurđevac, te su se neprijateljske jedinice koje su branile Bjelovar povukle na liniju Grginac — Tomaš — Ciglena — Prepsa — Novi Pavljani, a na dravskom pravcu, radi neposredne odbrane Koprivnice, na liniju Peteranec — Herešin — Miklinovec — Draganovac.

Četvrtog maja su 16. i 17. divizija, posle oštarih borbi, oslobodile Bjelovar, dok su u noći 4/5. i ceo dan 5. maja vodile borbe na južnim prilazima Koprivnici. Neprijatelj se uporno branio, ali je snažnim pritiskom bio primoran da se povuče u pravcu Ludbrega. Po padu mraka 36. i 51. divizija su prodrle u Koprivnicu i oslobodile je posle kratkih borbi. Ubrzo je oslobođen i Varaždin. Neprijatelj se povukao na liniju Ludbreg — Varaždinske Toplice u nameri da na toj liniji zaustavi napredovanje 3. armije, ali ćemo ga do 7. maja i odatle proterati.

Plan štaba 3. armije prema kome je glavnina izvršila prodor grebenom Bilo-gore urodio je plodom. Taj prodor glavnine i obuhvatni napadi sa severa i juga na izložene bokove neprijateljskih snaga, uz frontalna dejstva pomoćnih snaga, doveo je do brzog razbijanja neprijateljske odbrane i do osvajanja jakih uporišta, kao što su Bjelovar, Koprivnica, Pitomača, Đurđevac, Križevci, Ludbreg i Varaždin, tako da neprijatelj često nije imao mogućnosti ni da iskoristi dugo pripremana utvrđenja ovih uporišta. Kada je izvršen proboj neprijateljske odbrane na Bilo-Gori, neprijatelj je, ostavljajući u odbrani jake zaštitnice koje su mestimično davale vrlo jak i žilav otpor, sa glavinom otpočeo brzo da se izvlači ka zapadu, s namerom da se preda anglo-američkim trupama koje su iz Italije nadirale u Korušku. I za ovu fazu operacije je karakteristično da nije ostvareno opkoljavanje i uništavanje većih neprijateljskih jedinica, uglavnom zbog nedostajanja motomehanizovanih snaga.

Sve jedinice, borci i starešine izdržali su ogromne napore u savlađivanju otpora još uvek žilavog neprijatelja. Poseban napor su izdržale inženjerske jedinice, koje su dobrom organizacijom, dano-noćnim radom i zalaganjem uvek i na vreme omogućile pešadiji da bez čekanja i zadržavanja napreduje, opravljajući porušene mostove na komunikacijama, kanalima i rekama.

Istog dana kad su 51. i 36. divizija proterale Nemce iz Varaždina i Varaždinskih Toplica, 7. maja 1945. godine, admiral Denic je, u

svojstvu vrhovnog komandanta nemačke nacističke armije, proglasio bezuslovnu kapitulaciju i izdao zapovest svim nemačkim frontovima da se bezuslovno predaju. Došao je, tako, dugo očekivani dan koji je trebalo da označi i kraj rata. Ali se taj rat za Jugoslovensku armiju ipak produžio za nekoliko dana. Umesto da odahnemo, jer su već 8. maja, na svim ratištima drugog svetskog rata bili umukli topovi, mi smo, suočeni s činjenicom da nacisti i njihovi kvislinzi s našeg tla odbijaju da se predaju, morali da nastavimo borbu. Generalštab Jugoslovenske armije nam je depešom naređivao da 3. armija što brže produži nastupanje ka Mariboru, Dravogradu i Celovcu i da njen štab odmah uputi ultimatum svim nemačkim jedinicama da bezuslovno polože oružje i da se predaju.

Štab 3. armije je odmah nakon oslobođenja Varaždina, još 7. maja u 24.00 časa, izdao zapovest u kojoj smo divizijama odredili nove pravce nastupanja.

Divizije su odmah krenule: 51. divizija pravcem Varaždin — Ptuj — Maribor; prema Mariboru, preko Tužnog, Jazbine i Ptuja žurila je 36. divizija; pravcem Križevci — Hum — Lepoglava — Ptujaska Gora neprijatelja je gonila 40. divizija; od Krapine, preko Rogateca, ka Slovenskoj Bistrici 17. divizija, a od Krapinskih Toplica, preko Rogaške Slatine, prema Slovenjskim Konjicama 16. divizija; dok su 32. i 33. divizija potčinjene štabu 1. armije i upućene prema Zagrebu.

Devetog maja izbila je 51. divizija u Ptujsko polje i, lomeći slabiji neprijateljski otpor, u sadejstvu sa bugarskim jedinicama, oslobodila Ptuj. Predveče su 12. i 36. divizija bez otpora izbile u rejon Ptujске Gore, 40. divizija u Novi Marof, a 16. i 17. divizija na liniji Zlatar — Mače — Začrtje i zauzele Krapinu, gde su zarobile 1.000 Nemaca i zaplenile oko 100 kamiona. Istovremeno je 10. divizija oslobodila Kostanjevicu i produžila gonjenje prema Krškom.

Desetog maja ušla je 51. divizija u Maribor, koji su pre toga oslobodili slovenački partizani i bugarske jedinice. Istog dana je u rejon Maribora izbila i 36. divizija, dok su jedinice 2. divizije stigle zapadno od Ptuja, 16. i 17. divizija u rejon Rogaške Slatine, a 40. divizija u rejon Lepoglave. Prva i 6. divizija zarobile su dve neprijateljske grupe na Sljemenu (kod Zagreba) i u rejonu Donjeg Bukovca, 11. divizija izbila je na liniju Poljanica — Klanjec — Razvor — Dekmarca i tu zarobila celu nemačku 41. pešadijsku diviziju, a 21. divizija razoružala je u rejonu Stara Vas — Kraljevac jedan deo nemačke 181. pešadijske divizije. Istog dana su 3, 4. i 10. divizija forsirale Savu između Brežica i Zidanog Mosta i preduzele razoružanje

vanje 7. SS i 373. legionarske divizije, dok su 39. i 45. divizija, napredujući na svom pravcu, nastavile gonjenje neprijatelja prema Celju.

Jedanaestog maja, kod Potplata, 16. divizija razbila je i većim delom zarobila jednu jaču ustaško-domobransku grupaciju, izbila u rejon Slovenskih Konjica i deo snaga uputila u rejon Vojnika da preseče komunikaciju Celje — Vojnik. Trideset šesta divizija se nalazila u pokretu na prostorijski Jaretina — Kaniža — Štrinovec, a 12. divizija ka jugoslovensko-austrijskoj granici sa zadatkom da je posedne na odseku Račane — Sp. Pesnica. U rejonu Rogaške Slatine, u oštroj borbi, 17. divizija razbila je jednu nemačku kolonu, a zatim izbila u rejon Slovenske Bistrice. Četrnaesta divizija izbila je u rejon Pragerskog. Da bi osujetio nameru nemačkih i ustaško-domobranskih snaga da se preko Dravograda prebace u Austriju i predaju anglo-američkim trupama, štab 3. armije uputio je u rejon Dravograda 51. diviziju i jednu brigadu 36. divizije. Te jedinice su u Dravograd stigle noću 11/12. maja i sutradan zaposele liniju Otiški vrh — Stražarski vrh — Brežnica — Kovšak, presekavši odstupnicu neprijateljskoj grupaciji kod Dravograda.

Pošto je zatvorio granicu, štab 51. divizije uputio je 12. maja ustaško-četničkoj grupaciji kod Dravograda ultimatum da do 10 časova 13. maja položi oružje. Ovog dana su na prostoru Sv. Jurij — Celje — Šoštanj stigle 11, 5, 39, 45. i 16. divizija i počele razoružavanje nemačke 22. i 181. divizije i delove 369. divizije. Dvadeset prva i 48. divizija su čistile teritoriju Podsreda — Sv. Petar — Pilštanj.

Kako je ustaško-četnička grupacija kod Dravograda odbila da do određenog roka preda oružje, to je 13. maja u 11 časova 51. divizija, ojačana 6. brigadom 36. i jednom brigadom 14. divizije, izvršila opšti napad s težištem prema Slovenjgradecu. Razvile su se oštre borbe. Pošto je pretrpeo osetne gubitke, neprijatelj je pokušao predveče da obnovi pregovore o predaji, ali je i dalje pružao organizovan otpor. Nešto kasnije ustaše su izvršile protivnapad i potisnule neke naše jedinice na levu obalu Drave, ali su ove uspele da održe mostobran na desnoj obali i oba mosta. Dok su se vodile ove borbe, 7. brigada 51. divizije i jedna brigada 14. divizije, posle kraćeg otpora, razoružale su u rejonu Poljana — Pliberk nemačku 104. diviziju, zarobivši oko 10.000 neprijateljskih vojnika i oficira.

Neprijatelj je 14. maja veći deo snaga orijentisao u pravcu Poljane s tim da se probije ka Pliberku i, dalje, prema Celovcu. Međutim, toga dana stigla je iz Matenberga u rejon Pliberka i 12. divizija sa zadatkom da ojača 51. diviziju i okruži neprijateljsku gru-

paciju sa severa; 16. divizija prebačena je iz Celja kamionima, preko Ljubljane i Jezerskog vrha, u rejon zapadno od Pliberka, s tim da neprijatelja obuhvati sa zapada, dok je 14. divizija posela mostove kod Ruda, Velikovca, Grabštajna i Celovca. Time je osujećen svaki pokušaj neprijatelja da se preko Pliberka probije u pravcu Celovca i tamo preda anglo-američkim trupama.

U rejonu Dravograda neprijatelj je i dalje pružao organizovan i snažan otpor. Međutim, 17. divizija razbila je njegovu odbranu kod Slovenjgradeca i oslobodila varoš, a 51. divizija, u snažnom nalletu, zauzela je Poljanu i Guštanj. Pretrpevši poslednjih dana velike gubitke, potpuno okružen na uzanoj prostoriji i koncentrično napadnut sa svih strana, neprijatelj je morao da položi oružje. Čitava njegova grupacija u rejonu Dravograda (oko 20.000 ustaša i četnika i oko 4.000 izbeglica — civila) bila je zarobljena, a oružje i materijal zaplenjeni.

Dok su, 15. maja, delovi 51, 17. i 36. divizije razoružavali neprijateljsku grupaciju kod Dravograda, ostale snage 3. armije napadale su neprijateljsku grupaciju u rejonu Črna — Mežica — Kovšak — — Košutnik, koja je pokušavala da se probije preko Pliberka ka Celovcu. Najzad je i ova neprijateljska grupacija morala da se preda. Zarobljeno je oko 30.000 ustaša i četnika, među njima 12 ustaških generala i jedan četnički štab, i prikupljeno oko 20.000 izbeglica.

Tako je tek 15. maja 1945. godine između 16 i 16.30 časova prestao svaki organizovani otpor neprijatelja na čitavom frontu 3. armije, pa prema tome i u Jugoslaviji, dok su na svim ostalim ratištima Evrope najvećim delom, umuknula oružja 8. maja u 23.00 časa. Pored ranije kapitulacije poslednjih nemačkih snaga u Jugoslaviji, sada su konačno kapitulirali ostaci celokupne Paveličeve ustaško-domobranske vojske i četnika. Samim tim je bila konačno završena i četvorogodišnja oslobodilačka borba naroda Jugoslavije.

Sledećih dana smo nastavili da razoružavamo, a ponegde i uništavamo preostale razbijene neprijateljske grupacije, sklonjene po šumama južno od Dravograda i Blajburga. Zarobljenici su sprovedeni za Maribor i Celje, odakle su transportovani u zarobljeničke logore.

Za uspešno izvršenje zadatka i za izvojevanе pobede u završnim operacijama Vrhovni komandant je naredbom od 15. maja 1945. godine pohvalio hrabre trupe 3. armije, izrazio svoju zahvalnost svim borcima i rukovodiocima i odao poštu »palim junacima za oslobodjenje naše otadžbine«. Ovo je ujedno bila i poslednja pohvala koju je vrhovni komandant naše vojske, maršal Tito, izdao u oslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije.